

УДК 377.36.091

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/50-50>**Юрій КОЗЛОВСЬКИЙ,***orcid.org/0000-0003-1006-0130**доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua***Ірина САВКА,***orcid.org/0000-0002-3213-0921**доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної мови
Львівський національний
університет імені Івана Франка
(Львів, Україна) savka68@meta.ua***Оксана КРИВОШЕЄВА,***orcid.org/0000-0002-3468-1081**кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчальної роботи
Державного навчального закладу «Вище професійне училище № 8 м. Стрия»
(Стрий, Львівська область, Україна) vri8@ukr.net*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТУВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ

У статті проаналізовано філософсько-методологічні аспекти розвитку освітніх парадигм. Виявлено, що проєктування наукової діяльності закладів вищої освіти починається з уточнення структури парадигми, її змістовного наповнення, тобто методологічних основ. Встановлено, що наукова діяльність слугує багатовимірним простором, опис якого сповна або почасти підпорядкований процедурам формалізації й проєктування, а вимірність та координати цього наукового простору можна обирати різними методами з огляду на етапи та вид проєктування. Обґрунтовано методологічні засади проєктування наукової діяльності закладів вищої освіти в контексті сучасних освітніх парадигм, зокрема: методологічний проєкт наукової діяльності закладів вищої освіти розвивається шляхом встановлення відношень між методологічними та філософськими основами проєктування на основі парадигмального підходу, причому закони філософії відіграють роль системотвірного чинника, забезпечуючи взаємозв'язки філософських категорій; методологія проєктування базується на комплексі підходів: системному, синергетичному, інформаційному, прогностичному та фрактально-матричному; забезпечення якісно нового рівня опису результатів наукової діяльності ґрунтується на взаємодії якісних критеріїв та обґрунтованих кількісних показників; у проєктах виявляється фрактальна подібність протікання процесів наукової діяльності на різних рівнях організації; методологічні принципи проєктування наукової діяльності закладів вищої освіти формують логічну послідовність, яка відповідає їх поетапному застосуванню (доцільності, оптимізації, взаємності, наступності, діяльності, формалізації, імітації, проєктування, об'єктивності, продуктивності, відповідності та невизначеності); наукова діяльність закладів вищої освіти розглядається як дисипативна система, яка вимагає зовнішньої підтримки і проєктується як цілісна система; методологічно важливим є об'єднання математичних і гуманітарних засобів у проєктуванні системи наукової діяльності закладів вищої освіти; доцільно визначати оптимальний рівень нелінійності, виходячи з потенціалу системи та можливих впливів середовища як носія майбутніх структур діяльності; розгляд наукової діяльності закладів вищої освіти як матриці фрактальних структур підвищує її ефективність та зводить до мінімуму управлінські дії.

Ключові слова: методологічний проєкт, продуктивність, проєктування наукової діяльності, методологічні принципи.

Yurii KOZLOVSKYI,

orcid.org/0000-0003-1006-0130

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Head of the Department of Pedagogy and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine) yuriy.m.kozlovskiy@lpnu.ua*

Iryna SAVKA,

*Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Humanities
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) savka68@meta.ua*

Oksana KRYVOSHEIEIEVA,

orcid.org/0000-0002-3468-1081

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Deputy Director for Academic Affairs
State educational institution "Higher Vocational School № 8 Stryj"
(Stryi, Lviv region, Ukraine) vpu8@ukr.net*

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DESIGNING SCIENTIFIC ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATIONAL PARADIGMS

The article analyzes the philosophical and methodological aspects of the development of educational paradigms. It is revealed that the design of scientific activity of higher education institutions begins with the clarification of the structure of the paradigm, its content, namely methodological foundations. It is established that scientific activity serves as a multidimensional space, the description of which is fully or partially subject to formalization and design procedures, and the dimension and coordinates of this scientific space can be chosen by different methods depending on the stages and the type of the design. The methodological bases of designing scientific activity of higher education institutions in the context of modern educational paradigms are substantiated, in particular: methodological project of scientific activity of higher education institutions is developed by establishing relations between methodological and philosophical foundations of design based on a paradigmatic approach, and the laws of philosophy play the role of a system-forming factor; ensuring the relationship of philosophical categories; design methodology is based on a set of approaches: systemic, synergetic, informational, prognostic and fractal-matrix; ensuring a qualitatively new level of description of the results of scientific activity is based on the interaction of qualitative criteria and reasonable quantitative indicators; the projects reveal a fractal similarity of the processes of scientific activity at different levels of the organization; methodological principles of designing scientific activity of higher education institutions form a logical sequence that corresponds to their phased application (expediency, optimization, reciprocity, continuity, activity, formalization, imitation, design, objectivity, productivity, compliance and uncertainty); scientific activity of higher education institutions is considered as a dissipative system that requires external support and is designed as a holistic system; there is methodologically important the combination of mathematical and humanitarian means in designing the system of scientific activity of higher education institutions; it is advisable to determine the optimal level of nonlinearity, based on the potential of the system and the possible impact of the environment as a carrier of future structures of activity; consideration of scientific activity of higher education institutions as a matrix of fractal structures increases its efficiency and minimizes managerial actions.

Key words: *methodological project, productivity, design of scientific activity, methodological principles.*

Постановка проблеми. В проектуванні та розвитку наукової діяльності закладів вищої освіти суттєвим є парадигмальний підхід, оскільки парадигма є сукупністю теоретичних положень, методологічних підстав, понять і ціннісних критеріїв такої діяльності. Проектування наукової діяльності передусім передбачає вибір описових філософських підходів з визначення та задавання філософсько-методологічного спрямування для наступних стадій проектування.

Ще одним аспектом є формування методологічної культури. На цьому наголошує С. Гончаренко, зазначаючи, що методологічна культура слугує культурою думки, що ґрунтується на методологічних знаннях, необхідна складова якої – рефлексія. Методологічність – одна з «важливих властивостей сучасного наукового мислення, яка характеризується як усвідомлене ставлення до засобів і передумов діяльності з формування вдосконалення наукового знання» (Гончаренко

С. У., 2008: 72). Зацікавленість цим методологічним феноменом, зумовлено такими чинниками як «втрата педагогікою методологічного оперття, пов'язаного, наприклад, з ревізією постулатів марксистсько-ленінської методології; розвиток інноваційних процесів в освіті, що вимагає осмислення науковцями і практиками різноманітної, суперечливої педагогічної реальності у контексті її цілісності; бажання знайти науково обґрунтований підхід до перетворення педагогічної дійсності» (Касьянова О. М., 2017, 1: 89).

У вирішенні низки дослідницьких проблем може відбуватися оновлення чи архівація освітньої парадигми, але не повна її заміна. Зрушення парадигми педагогічної науки, які сьогодні спостерігаються, стосуються переходу від науки до практики в педагогічному дослідженні. Між методологічними установками існує наступність, оскільки нехтування розробленим на попередніх стадіях розвитку науки неприпустиме, а всі наступні стадії розвитку не скасовують попередні. Оцінна думка не може замінити копійкою дослідницької праці, хоча і стає її органічною частиною.

Аналіз останніх публікацій. Проблемі гуманістичного потенціалу новітньої парадигми освіти в реаліях сучасної антропологічної кризи присвячені роботи М. Колотило (Колотило М., 2013: 313), які базуються класичних наукових розробках Д. Дьюї (Дьюї Д., 2003: 78). Особливості розвитку сучасної інформаційно-комп'ютерної парадигми, що спричинив новий погляд на освіту розглядалися у роботах О. Касьянової (Касьянова О., 2017: 90)

Як зазначає Л. Савченко, «класичні ідеї освітнього раціоналізму, практично утилітарного ставлення до навчання, надмірної алгоритмізації педагогічних дій не відповідають потребам формування особистості, здатної до інноваційної, творчої діяльності. Розробки нової освітньої парадигми ведуться в напрямку гуманізації освіти, посилення ролі педагогічного антропоцентризму, всебічної підтримки прагнення особистості до саморозвитку, впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання, орієнтацію освіти на загальнокультурний і культурологічний підходи» (Савченко Л. О., Потапенко О. Б., 2019: 69).

На думку Л. Ваховського, методологічний потенціал, або ступінь впливу цього підходу на отримані результати залежить від процедури його реалізації, «яка повинна включати певний алгоритм дій: аналіз філософсько педагогічних концепцій, ідей, положень, які зумовили якісні зміни в державній освітній політиці, теорії та практиці освіти в досліджуваній період; виявлення в межах

педагогічних концепцій певного історичного періоду бінарних опозицій; визначення впливу нових педагогічних парадигм на масову освітню практику. За умови дотримання обґрунтованого алгоритму парадигмальний підхід буде не просто декларацією чи демонстрацією приналежності до мейнстриму, а стане методологічною основою для пояснення, інтерпретації історико-педагогічних фактів, наукових висновків та узагальнень» (Ваховський Л. Ц., 2021, 2 (177): 80).

Водночас, визначення методологічних засад наукової діяльності закладів вищої освіти шляхом виявлення відношень їх проектування між методологічними та філософськими основами на основі парадигмального підходу не було предметом спеціального дослідження.

Метою пропонованої статті є обґрунтування методологічних засад проектування наукової діяльності закладів вищої освіти в контексті сучасних освітніх парадигм.

Виклад основного матеріалу. Філософія в науковій діяльності відіграє важливу роль, позаяк її функція – методологія пізнання та світоглядної інтерпретації одержаних наукових результатів. Будучи ядром загальнонаукових форм пізнання, філософія безпосередньо через них суттєво впливає на зближення наук про природу і суспільство, на розвиток техніки, духовної та матеріальної культури тощо. Неперервний перегляд низки встановлених понять, перетворення старіючих теорій, розширення кордонів наукового пізнання, перебіг наукової думки, – потребують узагальнень, всебічної філософської орієнтації. Філософія визначає вияв смислу наукової діяльності, а її удосконалення, раціоналізація знаходиться за межами філософії.

Гуманістичний підхід «передбачає відмову від авторитарної педагогіки, пропонуючи натомість діалогічне спілкування всіх учасників педагогічного процесу, спрямованого на саморозвиток та самоактуалізацію особистості. Гуманістичний характер взаємодії викладача та студентів, вчителя та учнів на основі розвитку індивідуального світу особистості та формування її відношення до системи культурних цінностей сприятиме конструюванню нею власної життєвої позиції та проєктів поведінки» (Колотило М., 2013, 2: 318). На думку Д. Дьюї, «простий відхід від старого не вирішує сучасних проблем і під час нової зміни завжди існує небезпека, що в результаті відхилення цілей і методів, принципи можуть сформуватися не позитивним і конструктивним шляхом, а негативним» (Дьюї Д., 2003: 23).

Під методологічними основами конкретної

науки у вузькому сенсі розуміють критерії, якими повинні керуватися при проведенні наукових робіт і на основі яких повинна проводитися оцінка наукових досліджень. Через недостатню кількість методів передбачення результатів людської діяльності доводиться шукати прогностичну методологію як основу постнекласичної науки.

Наукова діяльність створює особливу реальність – наукову онтологію, що існує у формі теоретичного знання. У цьому виявляється безперечна спільність характеру пізнання у всіх сферах науки. Проте, сама дійсність, яку вони вивчають, різна, і тому не можна ігнорувати своєрідність наук, щоб не зробити серйозних методологічних помилок.

У контексті звернення до методологічних проблем виявляють окремі групи дослідників. Першу складають ті, хто методологічними орієнтирами вибирає єдиний підхід. До другої групи входять педагоги, які в своєму дослідженні орієнтуються на декілька підходів. Третю групу представляють учені, що віддають перевагу традиціям діалогу у виборі методологічних підстав, прийомам аргументації і системності в побудові методології свого дослідження. Співіснують різні методологічні орієнтири, які так чи інакше впливають на вибір стратегій і методів, дослідницьких програм і зміст наукового пошуку. Учений вимушений вибирати такі методологічні підстави і концептуальні стратегії, керуючись якими він зможе пояснювати, описувати і прогнозувати тенденції або напрями істотних змін педагогічного об'єкту.

Цінність методологічних орієнтирів полягає в тому, що вони науково обґрунтовують постановку проблеми педагогічного дослідження, відбору методів і способів її вирішення, визначення границь аналізу результатів дослідження і пошуку критеріїв їх об'єктивної і науково аргументованої оцінки; обумовлюють саморегуляцію наукової діяльності в процесі розробки концепції і побудови програми дослідно-експериментальної роботи; впливають на структуру і стиль наукового мислення, відбір поняттєво-категоріального апарату і мову наукового тексту; служать підставою для побудови типології або систематизації різних проявів певного виду педагогічної реальності, задають конкретні зразки і форми її наукового пізнання.

Філософська, або фундаментальна методологія, є найвищим щаблем методології науки з визначення загальної стратегії засад пізнання специфіки явищ, процесів, галузей діяльності. Філософська методологія здійснює певні функції. По-перше, це виявлення суті наукової діяль-

ності та її взаємозв'язків з іншими галузями діяльності, інакше кажучи, розгляд науки у контексті практики, суспільства, культури людини, позаяк методологія – не особливий розділ філософії: методологічні функції стосовно спеціальних наук філософія виконує загалом. По-друге, методологія оптимізує наукову діяльність й поза межами філософії, хоча й ґрунтується на розроблених нею загальнометодологічних орієнтирах.

До причин зростаючої ролі загальнофілософської методології відносяться: перетворення науки на безпосередню продуктивну силу; взаємодія наук, їх інтеграція і диференціація, зростання ролі новітніх методів дослідження і формалізації наукового знання, а також багато інших явищ у сфері наукової творчості; проблема науки і практики, їх взаємини, роль науки в практичній діяльності і перетворення цих проблем із приватних в глибоко філософські, загальнометодологічні; включення в сферу філософських досліджень все нових питань, пов'язаних з розвитком суспільного життя, науки і техніки. Історія філософії, зміна окремих уявлень про світ є одночасно і історією розвитку методології, методологічних принципів.

З позицій онтології конкретної науки, більш загальним є поняття методології, яка може безконфліктно містити в собі риси парадигм, що змінюють одна одну. Тому у структуру парадигми включені цінності, на основі яких виникає єдність в науковому співтоваристві, що визначає її аксіологічний аспект. Завдяки цьому виявляються труднощі, що виникають в науковому співтоваристві щодо ухвалення спільних соціокультурних цінностей і норм. Власне тому, парадигму не можна розробити, жодна парадигма не може бути запроваджена, не може поширюватися декларативним способом. Учений і наукові колективи не можуть, таким чином, міняти парадигму так, як вони міняють метод або прилад, тому що парадигма складає основний фонд наукового способу дії. Відношення ученого до парадигми визначає певна методологічна дистанція: якщо така дистанція встановлюється, і він починає ставити її під сумнів, то це є показником того, що в поглядах вченого формується нова парадигма, на основі якої колишня парадигма раціоналізувалася і перетворюється на метод, що може стати після цього інструментальним методом.

Нині необхідні парадигми, що володіють великою гносеологічною продуктивністю. Тому, наука про науку, вирішуючи ці фундаментальні проблеми, повинна приймати як вирішальне джерело знання рефлексію фахівців про себе, не дивлячись

на те, що існує цілком виправдане прагнення зробити об'єктивними дослідження в рамках науки про науку. Відповідно до цього і практичні заходи, спрямовані на перетворення науки, не можуть орієнтуватися лише на такі економічні показники, що легко фіксуються як ступінь завантаження основних фондів, число науковців, що виконують певну дослідницьку тему тощо.

Фундаментальність парадигми в першу чергу полягає в тому, що для них неможливо вибудувати загальнішу парадигму чи наукову теорію. З переходом до іншої парадигми істотно змінюється уявлення щодо педагогічного процесу, світогляду, світосприймання вчителя, методів його роботи. Кожна парадигма виникала і панувала у визначений історичний проміжок часу, відображала особливості тієї епохи, у якій існувала. Можна назвати парадигми, теорії яких базуються на природничих і гуманітарних науках (Гончаренко С. У., 2008: 82).

Будь-яке проектування починається з уточнення структури парадигми, її змістовного наповнення, тобто методологічних основ. У цьому сенсі парадигма є основоположним проектом для наукової діяльності.

Парадигма виробляється науковою спільнотою, в основному найактивнішими науковцями, які знаходяться в тісному контакті між собою завдяки конференціям, наявності спеціалізованих журналів, листуванню, обміну інформацією часто ще до публікацій, існуванню, крім оригінальних праць, ще й монографій, оглядів та підручників (Свідзинський А. В., 2009: 21). Нині виділяють два напрями можливих змін парадигми педагогічної науки. Перше – зростання ролі міждисциплінарних досліджень в освіті і підвищення інтеграційної функції педагогічної науки. Друге – підвищення теоретичного рівня і визначення статусу педагогіки як єдиної науки, що спеціально вивчає освіту. Реалізація інтеграційної функції педагогіки, зв'язаної з послугоюванням знаннями, запозиченими з інших наукових предметів, є одною з методологічних умов проектування в освіті.

Детальний аналіз усіх конкретних перетворень у науковій діяльності нереальний та недоцільний. Важливо, на нашу думку, виокремлювати загальні закономірності, притаманні всім формам руху (перетворень, оновлень тощо) наукової діяльності, та встановлення зв'язків поміж ними. Адже, як відомо, простіші форми руху супроводжують складніші, до того ж складніші охоплюють нижчі форми, як підпорядковані елементи.

Отже, проектуючи наукову діяльність, насамперед необхідно обрати проекти, що встановлюють і задають філософсько-методологічний

напрямок для наступних стадій проектування, передусім філософську проект руху – розвиток наукової діяльності. У структурі методологічної проектів наукової діяльності закладу вищої освіти закони філософії слугують системотвірним чинником, забезпечуючи структурне розташування та взаємозв'язки філософських категорій.

На наш погляд, структура методологічного проекту розвивається шляхом встановлення відношень між методологічними та філософськими основами проектування на основі парадигмального підходу. Така послідовність дослідження забезпечує логічний перехід до обґрунтування методологічних засад та методологічних принципів проектування наукової діяльності закладів вищої освіти. Своєю чергою, це дозволяє визначити методологічні основи моделювання низки важливих характеристик наукової діяльності та сформулювати методологічні умови проектування наукової діяльності закладів вищої освіти.

Наукова діяльність у нашому випадку слугує багатовимірним простором, опис якого сповна або почасти підпорядкований процедурам формалізації й проектування.

Ми вважаємо, що вимірність та координати наукового простору можна обирати різними методами, з огляду на етапи та вид проектування: для методологічних проектів координатами слугують ключові категорії філософії, а для теоретичних проектів – складові наукової діяльності.

Методологічний проект вибудовується поетапно:

- пропедевтичний (обрання та обґрунтування координат багатовимірного простору категорій);
- основний (визначення ключових понять у координатах простору категорій);
- прогностичний (перехід до чергового рівня – проектів найвищого порядку, що впорядковує категорії у рамках ключових законів філософії).

Викладене вище дозволило визначити *методологічні засади проектування наукової діяльності закладів вищої освіти* :

- методологічний проект наукової діяльності закладів вищої освіти розвивається шляхом встановлення відношень між методологічними та філософськими основами проектування на основі парадигмального підходу, причому закони філософії відіграють роль системотвірного чинника, забезпечуючи взаємозв'язки філософських категорій;
- методологія проектування наукової діяльності закладів вищої освіти базується на комплексі підходів: системному, синергетичному, інформаційному, прогностичному та фрактально-матричному.

- забезпечення якісно нового рівня опису результатів наукової діяльності ґрунтується на взаємодії якісних критеріїв та обґрунтованих кількісних показників;
- у проєктах виявляється фрактальна подібність протікання процесів наукової діяльності на різних рівнях організації;
- методологічні принципи проектування наукової діяльності закладів вищої освіти формують логічну послідовність, яка відповідає їх поетапному застосуванню: доцільності, оптимізації, взаємності, наступності, діяльності, формалізації, імітації, проектування, об'єктивності, продуктивності, відповідності та невизначеності.
- наукова діяльність закладів вищої освіти розглядається як дисипативна система, яка вимагає зовнішньої підтримки: ця діяльність є нерівноважним, нестабільним, багатоваріантним процесом і проєктується як цілісна система;
- методологічно важливим є об'єднання математичних і гуманітарних засобів у проєктуванні системи наукової діяльності закладів вищої освіти;
- математично систему наукової діяльності закладів вищої освіти доцільно представляти рядом гармонік у багатовимірному просторі, який підпорядкований процедурам формалізації;
- посилення нелінійності збільшує число варіативних розв'язків системи, тому доцільно визначити оптимальний рівень нелінійності, виходячи з потенціалу системи та можливих впливів

середовища як носія майбутніх структур діяльності;

- розгляд наукової діяльності закладів вищої освіти як матриці фрактальних структур підвищує ефективність та зводить до мінімуму управлінські дії.

Висновки. Таким чином, структура методологічних проєктів розвивається шляхом встановлення відношень між методологічними та філософськими основами проектування на основі парадигмального підходу. Така послідовність дослідження забезпечує логічний перехід до обґрунтування методологічних засад та методологічних принципів проектування наукової діяльності закладів вищої освіти. Методологія проектування наукової діяльності закладу вищої освіти базується на комплексі підходів (системному, синергетичному, інформаційному, прогностичному та фрактально-матричному) для забезпечення якісно нового рівня опису результатів наукової діяльності, ґрунтується на взаємозв'язку якісних еталонів та аргументованих кількісних показників, причому наукова діяльність закладів вищої освіти розглядається як дисипативна система, яка вимагає зовнішньої підтримки.

До подальших напрямів дослідження відносимо обґрунтування методологічних основ наукової діяльності закладів вищої освіти в контексті інформаційно-комп'ютерної парадигми, яка суттєво впливає на загальний стан та розвиток сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ваховський Л. Ц. Особливості використання парадигмального підходу в дослідженнях з історії освіти та педагогічної думки. *Освіта та педагогічна наука*. 2021. № 2 (177). С. 75–82.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям: посібник. Київ, Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
3. Дьюї Д. Досвід і освіта. Л.: Кальварія, 2003. 84 с.
4. Касьянова О. М. Парадигмальний підхід до розвитку теорії та практики освіти. *Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини*, 2017. № 1. С. 89–94.
5. Козловський Ю. М. Філософські передумови моделювання системи наукової діяльності вищого навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2011. №13(66). С. 274–282.
6. Колотило М. Гуманістичний потенціал новітньої парадигми освіти в реаліях сучасної антропологічної кризи. *Філософія освіти*. 2013. № 2. С. 317–332
7. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / за ред. Д. В. Чернілевського. Вінниця : Вид-во АМСКП, 2008. 476 с.
8. Предмет і проблематика філософії / заг. ред. М. А. Скринника, З. Е. Скринник. Львів: Львівський банківський інститут Національного банку України, 2001. 485 с.
9. Савченко Л. О., Потапенко О. Б. Проблемний характер пошуку нової освітньої парадигми. *Наукові записки. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 178. С. 65–70.
10. Сагач О. М. Компетентнісний підхід у світлі парадигми неперервної педагогічної освіти. *Наукові записки. Педагогічні науки*. . 2019. Вип. 178. С. 168–173.
11. Свідзинський А. В. Синергетична концепція культури. Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2009. 696 с.
12. Утюж І. Г. Використання парадигмального підходу в освіті. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 74. С. 120–128.

REFERENCES

1. Vakhovskyi L. Ts. Osoblyvosti vykorystannia paradyhmalnogo pidkholdu v doslidzhenniakh z istorii osvity ta pedahohichnoi dumky. [Features of the Use of Paradigmatic Approach in Research on the History of Education and Pedagogical Thought]. *Osvita ta pedahohichna nauka*. 2021. № 2 (177). pp. 75–82. [In Ukrainian].

2. Honcharenko S .U. Pedagogichni doslidzhennia: Metodolohichni porady molodym naukovtsiam: posibnyk. [Pedagogical Research: Methodological Advice for Young Scientists: manual] Kyiv, Vinnytsia: DOV «Vinnytsia», 2008. 278 p. [In Ukrainian].
3. Diui D. Dosvid i osvita. [Experience and Education]. L.:Kalvariia, 2003. 84 p. [In Ukrainian].
4. Kasianova O. M. Paradyhmalnyi pidkhid do rozvytku teorii ta praktyky osvity. [Paradigmatic Approach to the Development of Theory and Practice of Education] *Skhidnoevropeyskyi zhurnal vnutrishnoi ta simeinoi medytsyny*, 2017. № 1. pp. 89–94. [In Ukrainian].
5. Kozlovskiy Yu. M. Filosofski peredumovy modeliuвання systemy naukovoї diialnosti vyshchoho navchalnoho zakladu. [Philosophical Prerequisites for Modeling the System of Scientific Activity of a Higher Educational Institution]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2011. №13(66). pp. 274–282. [In Ukrainian].
6. Kolotylo M. Humanistychnyi potentsial novitnoi paradyhmy osvity v realiiakh suchasnoi antropolohichnoi kryzy. [The Humanistic Potential of the Latest Paradigm of Education in the Realities of the Modern Anthropological Crisis]. *Filosofia osvity*. 2013. № 2. pp. 317–332 [In Ukrainian].
7. Metodolohiia naukovoї diialnosti: navch. posib. / za red. D. V. Chernilevskoho. [Methodology of Scientific Activity: manual]. Vinnytsia : Vyd-vo AMSKP, 2008. 476 p. [In Ukrainian].
8. Predmet i problematyka filosofii / zah. red. M. A. Skrynnyka, Z. E. Skrynnyk. [The Subject and Issues of Philosophy]. Lviv: Lvivskiy bankivskiy instytut Natsionalnoho banku Ukrainy, 2001. 485 p. [In Ukrainian].
9. Savchenko L. O., Potapenko O. B. Problemnyi kharakter poshuku novoi osvitnoi paradyhmy. [The Problematic Nature of The Search for a New Educational Paradigm]. *Naukovi zapysky. Pedagogichni nauky*. 2019. Vyp.178. pp. 65–70. [In Ukrainian].
10. Sahach O. M. Kompetentnisnyi pidkhid u svitli paradyhmy neperervnoi pedagogichnoi osvity. [Competence Approach in the Light of the Paradigm of Continuing Pedagogical Education]. *Naukovi zapysky. Pedagogichni nauky*. 2019. Vyp. 178. pp. 168–173. [In Ukrainian].
11. Svidzynskiy A. V. Synerhetychna kontseptsiiia kultury. [Synergetic Concept of Culture]. Lutsk: VAT “Volynska oblasna drukarnia”, 2009. 696 p. [In Ukrainian].
12. Utiuzh I. H. Vykorystannia paradyhmalnoho pidkhodu v osviti. [Using a Paradigmatic Approach in Education]. *Politolohichni visnyk*. 2014. Vyp. 74. pp. 120–128. [In Ukrainian].